

MATO MOJAŠ

Dubrovnik

Hrvatska bratska zajednica najveća i najnaprednija organizacija naših iseljenika u SAD

Teška ekonomska bijeda i političke prilike navele su naše iseljenike u prošlosti da napuste svoju domovinu i da idu u svijet tražiti posla i sredstava za život do kojih nijesu mogli doći u svojoj zemlji. Dolazili su goloruki u zemlje gdje nijesu poznavali jezik ni običaje, a mnogi nijesu znači čitati i pisati ni na svom materinskom jeziku, bez zanata i škola, te su se

mladi sa svježom fizičkom snagom prihvaćali bilo kojih, obično najtežih »rabota« gdje nikad nijesu bili sigurni u zdravlje i da im se neće dogoditi kakva nesreća. Nastradali na poslu ili oboljeti značilo je propasti jer u Americi koncem prošlog i početkom ovog stoljeća nije bilo nikakvih socijalnih mjera koje bi zaštitile radnog čovjeka. Raditi na najtežim, naj-

opasnijim i najslabije plaćenim poslovima u željezarama i dru-
 goj teškoj industriji, u rudnicima, na kopanju tunela, u šu-
 mama, na gradnji željezničkih pruga, cesta i raznim građevins-
 kim radovima uslovljavalo je nesretne slučajeve. Koliko ih je
 izgubilo ruku, nogu ili koliko ih je zbog lakšeg ranjavanja,
 a na velikoj udaljenosti bez liječničke pomoći, izgubilo živote.
 Za bolesnike i nastradale na poslu nitko nije mario. Poslo-
 davci su uzimali zdrave ljude koji mogu dobro raditi, a iscrpljene i iznemogle od bolesti ili rada brzo su otpuštali i
 dovodili druge. U utakmici za profitom čovjek je vrijedio ko-
 liko je davao radnu snagu, a čim ga je snaga izdala više
 nije predstavljao ništa, a i inače ih je sredina gledala u po-
 četku kao na manje vrijedne ljude, te su bili izloženi poniža-
 vanju. Tko da mu tada pomogne i omogući življenje. Tko
 da mu stvori sigurnost i zaštitu na poslu? Gdje je mogao pod
 tako teškim uvjetima naći zaštitu? Nigdje drugo nego u svo-
 joj sredini, u međusobnom udruživanju naših iseljenika, pu-
 tem kojih će se organizacija zajedničkim nastojanjima član-
 stva osigurati uzajamno pomaganje. Tako su postale prve pot-
 porne organizacije naših iseljenika, kojima je bio glavni cilj
 da pomognu svojim članovima kada su nezaposleni, kada imaju
 smrtnu slučajevu u porodici i u drugim neizgodama.

U početku to su bila mala društva sastavljena od roda-
 ka, prijatelja i susjeda koji su došli iz istog sela, ili jednog
 kraja stare domovine . . . Kasnije su se proširivala sa znan-
 cima iz drugih krajeva, ali sva su ta početna udruženja naših
 iseljenika bila malih mogućnosti. U društvima je dolazilo do
 izražaja razno mišljenje ljudi i teško su mogla odgovoriti po-
 trebama članova, a nadasve nijesu mogla doprinijeti općim
 potrebama iseljenika kojih je bio veliki broj na svim područjima
 i koji se stalno povećavao dolaskom novih iseljenika iz stare
 domovine.

Svakodnevna teška životna borba, prilike koje su vladale,
 masovnost naših iseljenika i razvoj života u novoj domovini
 zahtijevao je da se ova mala lokalna, financijski nemoćna
 društva, udružene skupine naših iseljenika, koji potječu iz

pojedinih sela ili krajeva rođene zemlje, povežu i ujedine u je-
 dan savez ili zajednicu kako bi se na taj način zbližili, mogli
 bolje upoznati i mogli predstavljati snagu u rješavanju svojih
 iseljeničkih pitanja. I velika ljubav prema rodnom kraju i
 svom narodu navodila ih je da se udružuju, da osnivaju svoja
 sastajališta gdje bi se mogli okupljati i razgovarati o svojim
 prilikama, o životu i događajima u svom Starom kraju, s ko-
 jim su preko pisama bili stalno povezani i gdje su svojoj naj-
 veći dio zarade upućivali da olakšaju život rodbini, prijat-
 eljima i znancima, da im omoguće bolje životne prilike i liše
 oskudica u kojim su se i oni nalazili i zbog kojih su otišli
 s rodne grude u daleki svijet sa ciljem, da pomognu sebi i svo-
 jima. Naši ljudi našavši se u stranom svijetu, pored svega osta-
 loga, željeli su i osjećali su potrebu da osnuju društvo ili usta-
 novu koja će ih povezivati i pomoći im u njihovim nastoja-
 njima na životnom putu, te gdje bi uz zabavni život i odu-
 šak od svakodnevnog napornog rada mogli njegovati staru
 narodnu kulturu.

Mnogi napredniji naši iseljenici uvidjeli su da samo veća
 društva, udruženja i organizacije mogu biti u stanju da jače
 povežu naše iseljenike, da se odlučnije stave na posao rješava-
 nja životnih iseljeničkih problema i da se tako udruženi mogu
 bolje povezati sa Starim krajem i pružiti pomoć svojoj staroj
 domovini kada joj ta pomoć bude potrebna u materijalnom i
 moralnom pogledu. I zaista postepeno su se osnivala mala dru-
 štva i udruženja koja su se udruživanjem i spajanjem pretva-
 rala i razvijala u velike organizacije. Tu potrebu za povezi-
 vanjem malih iseljeničkih udruženja, koja su imala niz pote-
 škoća, uvidjeli su koncem prošlog stoljeća i istaknuti naši
 iseljenici, osnivači današnje Hrvatske bratske zajednice —
 Zdravko Mužina (koji je 1893. godine došao iz Chicaga u
 glavni centar naših iseljenika u Pittsburgh i pokrenuo list
 »Danicu«, te u prvom broju pisao o spajanju i povezivanju
 društava u Hrvatsku zajednicu), Petar Pavlinac i Franjo Šepić.
 Oni su organizirali 13. januara 1894. sastanak u Alleg-
 gheny City na kojem je osnovano Hrvatsko radničko podupi-
 rajučo društvo »Starčević«. Slična mala društva osnovana su
 u Mc-Keesportu, »Sv. Ćiril i Metod« u Etni, »Sveti Nikola«
 u Raklinu i »Sveti Rok« u Johnstownu (u okolici Pittsburg-
 ha, država Pennsylvania), a godine 1892. osnovano je potpo-
 magajuće društvo u Benwoodu — državi West Virginiji. Na
 inicijativu Hrvatskog radničkog podupirajućeg društva »Star-
 čević« kojoj su najviše doprinijeli Zdravko Mužina, Petar
 Pavlinac, Franjo Šepić, Ivan Ljubić, Josip Šubašić i drugi
 sazvana je konferencija na kojoj je prisustvovalo 13 delegata
 koji su predstavljali ovih šest društava. Ukupno je bilo 600
 članova. Konferencija je sazvana 2. septembra 1894. u Majak
 dvorani, u staroj Allegheny — Pittsburghu, državi Pennsil-
 vaniji na kojoj je osnovana Hrvatska zajednica. U izvršni
 odbor izabrani su odbornici: Ivan Ljubić — predsjednik, Jo-
 sip Šubašić — potpredsjednik, Petar Pavlinac — tajnik, Fran-
 jo Šepić — računovođa, Josip Buneta — blagajnik. Nadzorni
 odbor: Božo Goisović, Franjo Žibrat, Nikola Bukovac, Franjo
 Tahija i Ignac Jarnević. Porotni sud: Jozo Papa, Anton Ne-
 manić i Niko Moškun.

Osnivanje Hrvatske zajednice izazvalo je veliko oduše-
 vljenje među iseljenicima u SAD i staroj domovini. Pozdrav je
 uputio đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, dr Ante
 Starčević, uredništvo lista »Hrvatska« iz Zagreba, uredništvo
 »Hrvatska mladež«, uredništvo »Pučkog lista« iz Splita i
 razne organizacije i društva.

Hrvatska zajednica se razvila i postala je velika organi-
 zacija, današnja Hrvatska bratska zajednica. Ona je osnovana
 u doba kada se američki kapitalizam nalazio na usponu i
 kada je najviše naših iseljenika napuštalo svoje domove i do-
 seljavalo na američki kontinent. Hrvatska zajednica od svog
 osnutka prošla je težak put, ali je uspjela, jer je njen rad
 odmah kod osnivanja bio usmjeren progresivnim putem. Već
 na drugoj konvenciji u Wheelingu, državi West Virginiji, 1.
 septembra 1895. prisustvovali su delegati 33 odsjeka Zajed-
 nice. Na osnovu zaključaka ove konvencije upućena je dele-
 gacija, koja je od državne vlasti zatražila dozvolu za le-
 galno poslovanje Zajednice. Sudac John M. Kennedy izdao
 je službenu dozvolu Hrvatskoj zajednici 14. oktobra 1895. u
 Pittsburghu. Od svog osnutka stalno je ujedinjavala, razvi-
 jala ljubav i poštovanje među našim iseljenicima koji su se
 učlanjivali, a povećanjem broja članova rastao je i broj od-
 sjeka u raznim iseljeničkim naseljima SAD i Kanadi. Glavni
 i osnovni zadatak Hrvatske zajednice odnosio se na uzajamno

Zdravko V. Mužina, osnivač
 Hrvatske bratske zajednice

Vjekoslav Mandić, istaknuti
 predsjednik HBZ

Josip Marohnić, istaknuti
 predsjednik NHZ

Don Niko Gršković, kao
 potpredsjednik NHZ i prvi
 urednik tjednika »Zajedničar

pomaganje članstva. To je bila potporna organizacija koja je od članova primala uloge, članarinu i pružala pomoć svim svojim članovima koji su je trebali u neugodnim slučajevima i u uvjetima težež života. Tokom vremena Zajednica je počela voditi brigu i o raznim drugim životnim prilikama iseljenika i stavila se na rješavanje raznih problema. Kada su se radnici borili protiv niskih plaća i za skraćeno radno vrijeme, za poboljšanje životnih uslova na gradilištima i za opravdano rješavanje drugih pitanja, Hrvatska zajednica pomagala je svaku opravdanu akciju za stvaranje povoljnijih uvjeta života, za veću slobodu i prava radnika. U danima osnutka Hrvatska zajednica brojila je oko 600 članova a u blagajni je imala svega 42 dolara. Iz te male organizacije razvila se najveća dobrotvorna i kulturna organizacija naših iseljenika u Sjevernoj Americi, koja je već 1902. dala pomoć od 500 dolara radnicima koji su štrajkovali u Pennsylvaniji i oslobodila ih članarine za vrijeme dok su se nalazili u štraiku. Zajednica je okupljala naše iseljenike i stvarala uslove zabavnog i kulturnog života. U mnogim mjestima i iseljeničkim kolonijama osnivaju se klubovi, društva, tamburaški i pjevački zborovi, glazbe i razne kulturne grupe i skupine koje uvijek bavaju programe i priređuju razne priredbe i nastupe. Nastupaju omladinci i omladinke u narodnim nošnjama pjevajući narodne pjesme. Igraju se naša narodna kola, stvara se raspoloženje i svuda u raznim prigodama dolaze do izražaja osjećaji i ljubav prema rodnoj grudi, svome Starom kraju. Raste i razvija se Hrvatska zajednica koja u članstvo prima ne samo Hrvate nego i Srbe, Slovence i ostale pripadnike naših naroda. Zajednica postaje središte kulturnog i društvenog života naših iseljenika, koja njeguje naše narodne običaje i kulturu i stvara uslove da se u odsiecima okupljaju iseljenici iz raznih krajeva stare domovine, da se upoznaju i zajednički surađuju i djeluju.

Poslije tri godine nakon osnutka, tj. 1897., na prijedlog predsjednika Petra Pavlinca, Hrvatska zajednica dobila je ime — *Narodna hrvatska zajednica*. Ova promjena imena značila je proširenje njene društvene aktivnosti i od tada je počela masovno okupljati iseljenike iz raznih krajeva naše domovine. Njeno djelovanje proširuje se i raste uloga organizacije. Dolaze u dodir naši iseljenici iz Dalmacije, Like, Podravine, Hercegovine, Slavonije, Korduna, Posavine, Hrvatskog Zagorja i drugih krajeva koji sada zajednički rade na širem planu za poboljšanje iseljenika i za uspostavljanje uže povezanosti sa starom domovinom. Osnivaju se novi odsjeci, a gdje su osnovani pokreću se akcije za otvaranje domova, kulturnih dvorana i klubova. Prikupljaju se sredstva za gradnju i adaptaciju zgrada, za kulturni i zabavni život. Raste broj pjevačkih i tamburaških zborova, dramskih i folklornih grupa i kulturnih društava. Na godišnjoj konvenciji NHZ godine 1902. predsjednik Petar Pavlinac rekao je: »Narodna hrvatska zajednica nije samo hrvatsko potporno društvo nego i narodna hrvatska institucija, čija je dužnost da postane aktivna i na narodnom polju.« Na konvenciji je srdačno pozdravljena borba hrvatskog naroda za slobodu i upućeno je 500 dolara za pomoć oslobodilačkom pokretu naroda u staroj domovini (opozicionim strankama). Nakon dvije godine na konvenciji 1904. Narodna hrvatska zajednica također zalaže se za borbu svoje braće za slobodu u staroj domovini i upućuje Hrvatsko-srpskoj koaliciji pomoć od 5.900 dolara za uspješnu borbu hrvatskog naroda protiv Austro-Ugarske. Za vrijeme aneksije Bosne i Hercegovine 1908. Narodna hrvatska zajednica davala je podršku Srbiji, a za Balkanskih ratova protiv Turaka provodila je akcije, sakupljala je pomoć i upućivala Srbiji i Crnoj Gori. Nastojanjem NHZ osnovan je Hrvatski savez 1912. godine pod rukovodstvom Don Nika Grškovića. Savez je imao poseban program da organizira iseljenike u pružanju moralne i materijalne podrške hrvatskom narodu u borbi protiv Austro-Ugarske. Na konvenciji godine 1912. NHZ u ime 30.000 članova pozdravila je: »Slogu jednokrvnog, dvoimnog naroda Hrvata i Srba, želeći živo da se ta sloga čim bolje učvrsti i proširi.« Osudila je Austro-Ugarsku vladu i hrvatske izdajice. »U poruci 13. konvenciji NHZ koja je održana 1918. godine u Chicagu predsjednik NHZ Josip Marohnić rekao je: »Narodna hrvatska zajednica od svog ustrajanja do danas, koliko je bila dobrotvorna toliko je bila i narodna organizacija. Njezino je članstvo uvijek u prvim redovima, gdje se radi za hrvatsku i slavensku stvar.« Za čitavo vrijeme od svog osnutka NHZ povezivala je pripadnike naših naroda i isticala u svom radu i djelovanju bratstvo i jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda.

Velika povezanost, društvena i kulturna aktivnost dolazila je do punog izražaja 1909. godine kada je na inicijativu Don Nika Grškovića pokrenut tjednik »Zajedničar« službeni organ Narodne hrvatske zajednice. Tjednik je odigrao značajnu ulogu u povezivanju iseljenika, u davanju obavještenja i na usmjeravanju iseljeničke aktivnosti na kulturnom i društvenom polju. List je davao potstrebka svima onima koji su se isticali u naprednom aktivnom radu, a šibao je energično one koji su kočili rad i stvarali svadu i mržnju među iseljenicima.

Don Niko Gršković u prvom broju »Zajedničara« 1909. u uvodniku, pored stalologa, pisao je: »Osobito potrebnim držim istaknuti da strančarstvu, cijepanju i onako oslabljenim narodnih sila ne smije i neće biti mjesta u glasilu Narodne hrvatske zajednice — njegova je zadaća, da ujedinijuje, udružuje dobre u radu za dobro, on je čedo narodnog udruženja, on je vjesnik i tumač narodnog gesla: Svi za jednoga, jedan za sve!«

Zajednica je sve više proširivala rad, sve više je jačala i vodila tešku borbu u ostvarivanju svoga programa, jer je nailazila na poteškoće od svojih neprijatelja koji su nastojali i htjeli razbiti njene planove i skrenuti je s narodnog puta. To je naročito došlo do izražaja poslije prvog svjetskog rata, a osobito na konvenciji 1921. godine u Pittsburgu, ali napredne snage uspjele su ušutkati razbijače od kojih su mnogi sami napustili organizaciju kada su uvidjeli da ne mogu ništa postići u skretanju Zajednice od njenog zacrtanog pravca kojemu su udarili temelje njeni osnivači 1894. godine.

Zajednica je vodila stalno brigu o životnim problemima iseljenika i imala je mnoge probleme oko udruživanja iseljeničkih snaga, ali i pored toga stalno je pratila život, prilike i borbu hrvatskog naroda, kao i ostalih jugoslavenskih naroda za slobodu i nezavisnost. Ona je jasno isticala i provodila politiku jedinstva jugoslavenskih naroda i naglašavala snagu i moć u slozi jugoslavenskih naroda (na znački oko hrvatskog grba, na kojem stoji orao, stoje riječi: Croatian fraternal union — of Amerika — a na traci ispod kruga riječi: U slozi je moć).

Za vrijeme prvog svjetskog rata NHZ stavila se na stranu jugoslavenskih naroda u borbi protiv Austrije i organizirala je sve svoje sange za sakupljanje pomoći koju je upućivala Jugoslavenskom odboru, kojemu je davala i punu moralnu podršku. NHZ uspješno je djelovala na prikupljanju i upućivanju dobrovoljaca na Solunski front, te je tako ispunila značajnu ulogu u borbi za oslobođenje i nezavisnost jugoslavenskih naroda. Kada su se jugoslavenski narodi našli slobodni nakon prvog svjetskog rata NHZ je slavila pobjede i stavila se i nadalje na branik zaštite slobode i jedinstva naših naroda upućujući materijalnu i moralnu pomoć. Godine 1923. za vrijeme velike suše NHZ šalje pomoć jugoslavenskim narodima, a pomoć je stizala i pojednim ustanovama i privrednim organizacijama. Jednom pošiljkom NHZ upućuje pomoć »Hrvatskom radiši« od 25.000 dolara za podizanje doma u Zagrebu. NHZ je za vrijeme stare Jugoslavije pomagala radnički pokret i opozicione stranke u borbi protiv ugnjetačke politike buržoazije koja je tada bila na vlasti i vodila politiku u interesu kapitalističke manjine a protiv progresivnog narodnog pokreta i napretka, protiv nacionalne slobode.

Od 1924. godine NHZ željela je da se poveže i ujedini sa nekim sličnim organizacijama iseljenika i u tom nastojanju nailazila je na otpor istih onih koji su stvarali poteškoće Zajednici u proteklom periodu od njenog osnutka, a osobito za vrijeme prije prvog svjetskog rata. Međutim, napredne snage naših iseljenika pobijedile su i na izvanrednoj konvenciji 1926. u Clevelandu dolazi do ujedinjenja Narodne hrvatske zajednice sa Hrvatskom zajednicom Illinois i društvom sv. Josipa, te na ovoj konvenciji NHZ dobiva ime *Hrvatska bratska zajednica*, koja nastavlja rad svojom istom politikom, sa većim snagama, pojačana s novim članstvom i imovinom. Njen ugled širom sjevero-američkog kontinenta stalno jača i organizacija dobiva priznanja za njen uspješan rad.

Kada se Njemačka pripremala za rat i pred početak drugog svjetskog rata ustaški elementi nastojali su skrenuti rad HBZ, ali u tome nijesu uspjele već naprotiv HBZ razvila je široku aktivnost protiv svih narodnih neprijatelja. Za vrijeme drugog svjetskog rata ona je pružala najveću moralnu i materijalnu pomoć narodnooslobodilačkom pokretu i zalagala se za priznanje nove vlade u Jugoslaviji na čelu sa Josipom Brozom — Titom. Ulagala je sve svoje snage za pomoć pra-

vednoj borbi naprednog čovječanstva, protiv fašističkih zavajevača, te velike napore ulagala je protiv ustaških i četničkih agenata u SAD i raskrinkavala je kraljevsku izbjegličku vladu u Londonu davajući punu podršku narodima Jugoslavije za oslobođenje. Na zahtjev članstva glavni odbor HBZ preuzeo je inicijativu za organiziranje historijskog Kongresa američkih Hrvata koji je održan 20. i 21. februara 1943. u Chicagu. Na Kongresu je prisustvovalo 927 delegata koji su predstavljali 716 iseljeničkih organizacija SAD i Kanade. Na Kongresu se manifestirala solidarnost i ljubav prema svojoj rodnoj grudi i odlučna borba protiv fašističkih osvajača. Oduševljenje je prelazilo u nevjerovatan izliv rodoljubivih osjećaja kada je Kongres srdačno pozdravio narodnoslobodilačku borbu u Jugoslaviji koju vodi maršal Tito. Tada je data inicijativa za organiziranje do tada najveće moralne i materijalne pomoći narodima Jugoslavije u borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica. Kongres je uputio NOP-u i AVNOJ-u brzojav: »U ime jednog milijuna Amerikanaca hrvatskog porijekla, delegati i delegatkinje Prvog kongresa američkih Hrvata održanog 20. i 21. februara 1943. godine u Chicagu, toplo pozdravljaju AVNOJ i NOV Jugoslavije i preko njih sav naš hrvatski, srpski i slovenski narod koji se junački bori i koji daje svoje živote za oslobođenje svoje domovine od tuđih okupatora i domaćih izdajica.«

Na osnovu zaključka Kongresa 7. augusta 1943. osnovan je »Ujedinjeni odbor jugoslavenskih Amerikanaca« na čelu s Louis Adamićem, a 1944. osnovan je »Američki odbor za pomoć Jugoslaviji«. Za predsjednika odbora izabran je Zlatko Baloković.

HBZ učestvovala je u osnivanju Vijeća američkih Hrvata i Vijeća američkih Hrvatica, dviju političkih organi-

zacija koje su razvile široku aktivnost u pružanju pomoći narodnoslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji.

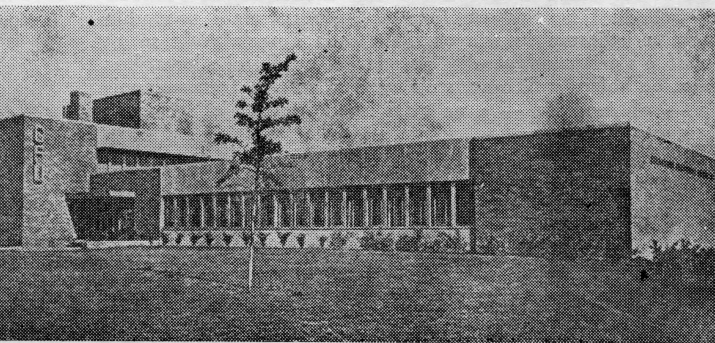
Posebna akcija za sakupljanje materijalne pomoći, koju je organizirala HBZ, dala je rezultate od pola milijuna dolara, a pored toga učestvovala je u radu Američkog pomoćnog odbora koji je sakupio 750.000 dolara i ogromne količine razne robe, hrane, lijekova, liječničkih i hirurških instrumenata za pomoć narodima Jugoslavije. Slične akcije provodile su se i kasnije u toku rata i poslije rata. Iseljenici su davali od srca što su imali i što su smatrali za potrebno kako bi na taj način doprinijeli udio pravednoj borbi svojih zemljaka, za slobodu i napredak.

U jesen 1943. na redovnoj konvenciji HBZ u Chicagu došla je do izražaja snaga naprednih ideja, a tako isto na konvencijama 1947. i 1951. godine kada su razbijeni neprijateljski elementi koji su htjeli stvoriti pomutnju u redovima HBZ i uspostaviti kontrolu nad njenim radom. Oni su na konvencijama energično potučeni bez obzira što im je pomagala reakcionarna američka štampa.

Hrvatska bratska zajednica prošla je vrlo buran i težak svoj razvojni put od osnutka do danas. Od male iseljeničke dobrotvorne organizacije s malim brojem članova, malenom imovinom i primitivnim poslovanjem razvila se snažna i bogata, dobrotvorna i kulturna organizacija, najveća i najprogresivnija potporna ustanova u SAD i Kanadi koja danas broji oko 120.000 članova ima oko 600 odsjeka i imovinu od 35 milijuna dolara. Svoje poslovanje provodi na suvremen način, na naučno izrađenom sistemu, te sve više postaje omiljena među članovima prema kojima tačno ispunja obaveze. Svaki peti iseljenik Hrvat u Sjevernoj Americi učlanjen je u HBZ i ona uživa ljubav i poštovanje među stotinama tisuća naših iseljenika i mnogih Amerikanaca. Njen tjedni organ »Zajedničar« danas izlazi u 80 tisuća primjeraka na 16 stranica. List je progresivan i dobro uređeno glasilo. Podmladak izdaje posebno glasilo. Prvi urednik »Zajedničara« bio je Don Niko Gršković. Danas u Sjedinjenim Američkim Državama ima na deseterke tisuća djece, unučadi i prauučadi naših iseljenika koji po uzoru svojih očeva i djedova pjevaju naše narodne pjesme, plešu naša narodna kola, učestvuju u tamburaškim zborovima i igaju u dramskim grupama. Neki od njih ne znaju naš jezik, ali ipak pjevaju i sviraju naše pjesme. Osjećaji i ljubav prema narodu iz kojeg potječu ne može se tako lako ugasiti. Preko naših iseljenika naša narodna pjesma postala je popularna u Americi, tako da naša pjesma ozvanja i pjevaju je i omladinske grupe američkog i drugog nacionalnog porijekla. Naš radnik-iseljenik koji je u prvo vrijeme doživljavao i poniženja brzo se snašao i stopio s novom sredinom i zajedno s ostalim radnicima se borio za bolji život radnog čovjeka.

U stvaranju kulturnih društava, koja su doprinijela neo- vanju naših narodnih običaja i kulture, može se zahvaliti HBZ koja je odigrala značajnu ulogu, a koja i danas na tom polju radi i doprinosi miroljubivoj suradnji između američkog i jugoslavenskog naroda. Članstvo HBZ u početku je bilo i-ključivo sastavljeno od članova koji su iselili iz stare domovine i doselili se u Ameriku, a danas veliki dio članstva sastoji se od onih koji su rođeni u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi.

Obzirom na razgranatu aktivnost HBZ i povećani broj članstva i odsjeka u SAD i Kanadi dolazilo je i do složenijeg poslovanja u organizaciji, u vođenju administracije i knjigovodstva. Tako dok se u početku njenog osnutka rad odvijao u jednoj sobi, kasnije njen poslovni aparat porastao je na preko četrdeset namještenika i HBZ dobila je prije skoro četiri decenija svoju vlastitu veliku zgradu u kojoj je uvijek bilo živo i u kojoj se uvijek radilo i bilo mjesto okupljanja istaknutih naših iseljenika, članova odbora odsjeka i drugih gosti koji su na sjednicama, raznim sastancima i dogovorima iznosili mišljenja, stvarali planove i programe rada organizacije u rješavanju socijalne zaštite iseljenika, na planu povezivanja iseljeničkih snaga i održavanja veza i pružanja pomoći Starom kraju. Tokom vremena i ova zgrada postala je malena za suvremeniji rad Hrvatske bratske zajednice koja se i u posljednjih nekoliko godina povećavala s brojem članova i zahvatala prostranije područje rada u ostvarivanju svog programa i na planu izvršavanja obaveza prema članstvu. U početku pravo članstva imali su samo muškarci, osim žena bračnih drugova čija su prava bila ograničena. Danas kada je mjesto žene u svim oblastima života i žena je dobila pravo da bude osigurana kao i muškarac.

Dom Hrvatske bratske zajednice u Pittsburghu

Članovi ansambla »Junior Tamburitza« iz Pittsburgha u Dubrovniku 1965. godine

U početku Zajednica nije primala u članstvo ni podmladak. Tek od 1915. godine na ideju tadašnjeg predsjednika HBZ (NHZ) Josipa Marohnića počela su se učlanjivati i djeca uz minimalnu mjesečnu članarinu. Josip Marohnić na 12. konvenciji NHZ koja se održala 1., 2. i 3. jula 1915. u Clevelandu, Ohio — predložio je nacrt pravila za osnivanje Podmladka kao posebnog odjeljenja NHZ. Cilj je bio da se okupi omladina i da joj se radom u organizaciji omogućiti njegovanje osjećaja prema narodu svojih predaka. Marohnić je to naglasio obračunajući se delegatima konvencije: »da nam se krv naše krvi ne otuđi, da nauče jezik svojih roditelja, i da se donekle upoznaju sa krvavom prošlošću naroda čijeg su porijekla.«

Delegati konvencije i članstvo NHZ prihvatilo je prijedlog o osnivanju Podmladka NHZ i donesena su pravila na osnovu kojih Podmladkom rukovodi upravitelj kojega bira konvencija. Članovi Podmladka prema starim pravilima mogla su biti djeca našeg porijekla od 6 do 16 godina a prema promjeni pravila članovi Podmladka mogu biti sva djeca našeg porijekla od rođenja do 16. godine života. Za sjedište Podmladka određen je grad Pittsburgh koji je i sjedište Zajednice. U svim većim mjestima gdje se nalaze naseobine naših iseljenika osnivaju se male područne organizacije Podmladka zvane gnijezda. Ova gnijezda okupljaju djecu naših iseljenika i već od rane mladosti upoznavaju se s radom starijih članova u organizaciji, učestvuju u kulturnim programima, raznim natjecanjima i proslavama. Prvi izabrani upravitelj Podmladka — Danica Rački, koja je tu dužnost vršila do 1929. godine, prve godine nakon izbora objavila je u časlu »Zajedničar« 22. decembra 1915. poruku: »Vi roditelji, očevi i majke, prvi ste zvanj da učinite dužnost svoju. dovodite djecu svoju u gnijezda njihova da ih naučimo da liube svoju... Naša će Zajednica uz Podmladak svoi biti svježija, poletnija i u svom će novom obliku stalnije i brže razvijati se.«

U maju 1916. počeo je izlaziti list »Podmladak NHZ« na našem jeziku, ali je odlukom konvencije NHZ 1921. prestao izlaziti. Potrebe su zahtijevale ponovno izdavanje lista koji se pojavio 1940. pod imenom »The Junior magazine« na engleskom jeziku. List do danas neprekidno izlazi kao revija sa raznolikim, odabranim i bogatim sadržajima.

Prve godine osnivanja Podmladka organizirano je 96 gnijezda sa 3.398 mladih članova, a prošle 1965. godine, na 50 godišnjicu Podmladka Hrvatske bratske zajednice bilo je 42.000 članova, što predstavlja trećinu cjelokupnog članstva HBZ. U toku pedeset godina uspješnog rada Podmladka na dužnosti upravitelja bili su: Danica Rački, John J. Lončar, Božo Jonić, John Badovinac, Joseph Bella i Michael Graša koji vrši ovu dužnost više godina i marljivo uređuje reviju Podmladka. Da bi se olakšao rad djeci koja vladaju engleskim jezikom došlo je do osnivanja odsjeka u kojima se rad obavlja na engleskom jeziku pa tako i tjedni organ »Zajedničar« obuhvaća polovicu stranica na engleskom jeziku.

Rad HBZ prilagođuje se suvremenim prilikama društvenog života. Različiti su certifikati koje danas Zajednica nudi svojim članovima a kreću se od 500 do 10.000 dolara. Neki se isplaćuju nakon određenog roka, a većinom poslije smrti nasljednici primaju iznos osiguranja, od kojih se isplaćuju i troškovi pogreba.

Od svog osnutka u odsjecima HBZ osnivali su se tamburaški, pjevački zborovi i razne grupe koje su svojim programima nastupale, pa tako je ostalo sve do danas. U domovima i društvenim zgradama buktu društveni život i raspoloženje. Okupljaju se stariji naši iseljenici koji već u odmaklim godinama stvaralačkog rada posmatraju i uživaju u igri i rasonodi svojih potomaka koji po uzoru roditelja i starijih ngenuju narodne jugoslavenske običaje, igraju narodna kola u narodnim nošnjama, slušaju naše narodne pjesme koje izvode tamburaški i pjevački zborovi, promatraju igrokaze dramskih grupa i programe raznih manjih i većih skupina, družina i društava. Nije iščezao interes ni za kuglaštvo koje se sve do danas održava. U svim odsjecima kod članova vlada interes za kuglanje i utakmice u kuglanju su vrlo interesantne, zabavne i omiljene kod starijih i mladih članova. Postoje kuglaški timovi i savezi. Pobjednici dobivaju trofeje. U glavnom uredu Zajednice postoji direktor sporta koji daje razne informacije i usklađuje rad sportskih klubova, društava i grupa. U svim odsjecima HBZ razvijao se zabavni i kulturni život i oni su pored opsežnih potpornih poslova bili i učionice društvenog i zabavnog života naših iseljenika i njihove djece.«

Hrvatskoj bratskoj zajednici pripada velika zasluga za dobrobit i napredak naših iseljenika, u SAD i Kanadi, za privredni i kulturni razvitak nove domovine naših iseljenika, kao što je velik doprinos HBZ staroj domovini u njenim naježim godinama. »Ratovi, suše, nerodica, privredne krize, potresi i slične nesreće nijesu ostali bez pomoći HBZ.«

HBZ predstavljala je uvijek naprednu snagu u povezivanju naših iseljenika preko Atlantika sa svojom braćom u staroj domovini. Prigodom 55-godišnjice HBZ njen predsjednik Vjekoslav Mandić pisao je: »Prolazeći kroz epohe mira i napredka, radosnih dana, HBZ nije izgubila svoje ravnotežje, a u vrijeme nedaća, razdora i nesloga, ona nije klonula.«

Na prijedlog Matice iseljenika Hrvatske Skupština grada Zagreba i općine Trnje odlučile su da jedna od novih ulica grada nosi ime najveće naše organizacije u SAD i Kanadi.

Uoči otvaranja jubilarnog Zagrebačkog velesajma 3. septembra 1959. godine u Zagrebu je puštena u promet ulica Hrvatske bratske zajednice koja spaja dvije važne magistralne grada, ulicu Proleterskih brigada s autoputom Bratstvo — Jedinstvo, a neposredno na nju nadovezuje se prilaz mostu Slobode koji je pušten u promet istog dana kad i ulica Hrvatske bratske zajednice (dug je 450 metara, a širok 20 m).

Sadašnji predsjednik Hrvatske bratske zajednice Vjekoslav Mandić već 18 godina stoji na čelu ove napredne i najveće naše iseljeničke organizacije.

Vjekoslav Mandić sa suprugom Olgom posjetio je svoj rodni Stari kraj koncem prošle godine, poslije 50 godina prebivanja u iseljeništvu. Nakon što je posjetio Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Klis, neka mjesta u Istri, te Zagreb i Karlovac, u pratnji druga Iva Marinkovića, tajnika Matice iseljenika Hrvatske, doputovao je u Dubrovnik gdje se zadržao dva dana. Ugledni iseljenik sa suprugom, tajnikom Matice iseljenika Hrvatske, predsjednikom i potpredsjednikom Općinskog odbora Matice iseljenika Hrvatske — Dubrovnik, razgledali su kulturno-historijske spomenike u gradu, a 29. decembra 1966. prisustvovao je s uzvanicima prijemu koji je priredio zamjenik predsjednika Skupštine općine Dubrovnik Nikola Grill. Predsjednik HBZ Vjekoslav Mandić pokazao je veliki interes za razvoj grada i napredak svoje stare domovine. Divio se kulturnim spomenicima i lepotama Dubrovnika. »Zaista dobro su mi kazali naši zemljaci prije nego li sam krenuo na putovanje u Jugoslaviju — svačako posjetit Dubrovnik. Sada vidim zbog čega su mi toliko preporučivali da posjetim Dubrovnik«. Istog dana Vjekoslav Mandić sa suprugom prisustvovao je intimnom ručku kojeg je u hotelu »Dubravka« priredio potpredsjednik Skupštine Nikola Grill.

Ugledni gost posjetio je svoju rodbinu u Istri, Karlovcu i Zagrebu s kojom je proveo novogodišnje praznike. Prije odlaska iz Zagreba u SAD prisustvovao je prijemu kojeg je priredio predsjednik Sabora SR Hrvatske drug Ivan Krajačić.

Rastajući se od svoje rodne zemlje u kojoj je proveo ugodne dane u društvu zemljaka izrazio je osjećaje ljubavi prema Starom kraju koja će osvježavati divne uspomene raznih susretaja i doživljaja.

Članovi HBZ već niz godina, u većim i manjim grupama i pojedinačno, dolaze kao turisti u Stari kraj, prisustvuju proslavama iseljeničkog tjedna, prave turneje po Jugoslaviji u organizaciji Matice iseljenika Hrvatske i Matice drugih republika. Posjećuju svoje prijatelje, rođake i rodbinu. Mladi članovi razgledaju krajeve svojih očeva i djedova. Svi putujući posmatraju stvaralaštvo naših radnih ljudi u novoj oslobođenoj socijalističkoj Jugoslaviji ponoseći se svojim porijeklom i stvorenim djelima marljivih i borbenih radnika stare domovine.

